

Interseccionalitat i arxius. Un programa i quatre projectes

Joaquim Daban, Xavier Orri, Jordi Padilla
Servei d'Arxiu Municipal de Lloret de Mar

La funció social dels arxius

Tot i que als arxius se'ns reconeix essencialment la funció cultural i administrativa, darrerament se'ns està desvetllant una funció social que permet acostar-nos al conjunt de la ciutadania d'una manera diferent. Des d'aquesta nova perspectiva, les tasques de l'arxiu prenen una nova dimensió perquè ens permeten millorar diferents aspectes de la societat i permeten reivindicar les diverses identitats i sensibilitats que existeixen al nostre municipi.

És per això que vam impulsar, ja fa més de deu anys, la creació del Grup d'Amics de l'Arxiu, una iniciativa de participació ciutadana que, recíprocament, ens aporta molts beneficis. D'una banda, ens permet identificar i descriure amb precisió les imatges dels diferents fons documentals que ingressen a l'arxiu i, de l'altra, genera uns vincles afectius entre els membres del grup que els estimula la comunicació, la memòria i la capacitat d'anàlisi de les imatges.

Alguns anys més tard, i dins d'aquesta mateixa funció social, vam elaborar diferents projectes per impulsar les visites guiades i pedagògiques, vam promoure la participació ciutadana a les campanyes Arxivem el moment, vam dinamitzar les xarxes socials amb la intenció de divulgar el patrimoni documental del municipi i, més recentment, amb motiu del confinament provocat per la Covid19, s'han iniciat altres projectes de col·laboració ciutadana: *L'escrivà del segle XXI*, i *La mirada ampliada*.

Darrerament, però, hem volgut donar un nou impuls a la funció social dels arxius i hem elaborat una nova iniciativa: *Interseccionalitat i arxius. Un programa i quatre projectes*.

Descripció i contextualització del programa

La interseccionalitat es pot definir com "una perspectiva que ens permet veure com les diverses formes de discriminació no es poden considerar per separat, sinó que cal entendre-les en relació".¹ La interseccionalitat estudia de forma encavalcada les diferents identitats socials i els seus respectius sistemes d'opressió, dominació o discriminació. A través de les anàlisis de les diverses categories biològiques, socials i culturals, com l'edat, el gènere, l'ètnia, la classe, la diversitat funcional, l'orientació sexual, la religió i altres eixos d'identitat, es pot constatar com interaccionen els

individus en els múltiples nivells. És per això que cal pensar cadascuna de les característiques o trets d'una persona com inextricably unit a tots els altres elements, i només així es pot comprendre de forma completa la pròpia identitat. "Ser dona influeix en com algú experimenta ser blanc(a). El fet de ser LGBT i de procedència obrera significa que es troba amb situacions diferents de les d'un home gai blanc de classe mitjana. Practicar la interseccionalitat significa que evitem la tendència a separar els eixos de la diferència que configuren la societat, les institucions i nosaltres mateixos".²

El concepte d'interseccionalitat fou plantejat per primer cop per l'acadèmica Kimberlé W. Crenshaw al 1989 per explicar com les dones afroamericanes havien estat excloses de les polítiques feministes i antiracistes desenvolupades als Estats Units des de la lluita pels drets civils a finals de la dècada del 1960.³

A partir d'aquest marc conceptual es pot entendre com succeeix la injustícia sistemàtica i la desigualtat social des d'una base multidimensional.

La interseccionalitat manté que les conceptualitzacions clàssiques d'opressió en la societat –com el racisme, el sexisme, el capacitisme, la lesbofòbia, l'homofòbia, la transfòbia, la xenofòbia i tots els prejudicis basats en la intolerància– no actuen de manera independent, sinó que aquestes formes d'exclusió estan interrelacionades i en certs contextos socials creen un sistema d'opressió que reflecteix la intersecció de múltiples formes de discriminació. Per tant, quan s'analitza la situació de la dona, de l'homosexual o del migrant no només s'ha de considerar específicament aquesta condició, sinó que se l'ha de relacionar amb altres categories o característiques de l'individu: el seu estatus social, la seva formació, la seva activitat professional... perquè totes aquestes situacions acaben per condicionar la manera de créixer i de realitzar-se com a persona.

Interseccionalitat i arxius

Des d'aquest punt de vista, l'arxivística s'ha convertit en un terreny fèrtil per al debat sobre la interseccionalitat de les identitats. En un moment en què la definició identitària adquireix protagonisme en el debat polític i social, els arxius tenen l'oportunitat de convertir-se en espais segurs

Element gràfic que identifica el programa "Interseccionalitat i arxiu".

Procedència: SAMLM. Autora: Marina Garcia.

1 WEKKER, Gloria; SLOOTMAN, Marieke; ICAZA, Rosalba; JANSEN, Hans; VÁZQUEZ, Rolando. *Let's Do Diversity. Report of the Diversity Commission*. Universitat d'Amsterdam (UvA). 2016.

https://www.researchgate.net/publication/310649646_Let%27s_do_diversity_Report_of_the_University_of_Amsterdam_Diversity_Commission

2 Ibidem.

3 CRENSHAW, Kimberlé W. *Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics* dins la revista *University of Chicago Legal Forum*, núm. 14. Universitat de Chicago. 1989. P. 139-167.

que fomentin la investigació, el coneixement i, en darrera instància, el diàleg per canalitzar i moderar els conflictes entre aquestes identitats; uns conflictes que, fins i tot, poden arribar a generar violència entre diferents comunitats.

Darrerament, a l'àmbit arxivístic s'han plantejat projectes i debats on s'evidencien els prejudicis clàssics amb què s'utilitzen habitualment els instruments de descripció i recuperació de la informació. A través d'aquestes propostes multidisciplinàries es planteja com recopilar i utilitzar materials d'arxiu d'una manera inclusiva, quins mètodes es poden utilitzar per detectar els col·lectius marginats, com s'esborren o es mantenen les interseccions a l'arxiu, com s'inclouen les veus marginades...

Objectius del programa

Seguint aquest plantejament, des del SAMLM hem constatat que a la majoria d'arxius únicament podem trobar els fons documentals de les grans personalitats, de les institucions més rellevants, de les administracions públiques i de les grans empreses. Massa sovint s'ignora la documentació relacionada amb les minories socials i els moviments col·lectius: la dona, el feminisme, el col·lectiu LGTB, els migrants, el col·lectiu de persones amb diversitat funcional. Els arxius, en aquest sentit, també tenim el compromís social de conservar una memòria plural i d'assegurar la custòdia de fons documentals que siguin representatius de les activitats impulsades per tots els col·lectius. És per això que hem impulsat el programa *Interseccionalitat i arxius* que girarà al voltant de quatre projectes:

- La dona i la perspectiva de gènere als arxius.
- La maleta. Documents i relats de la migració.
- Les minories sexuals, afectives i de gènere a la documentació d'arxiu.
- El tractament de la diversitat funcional als fons d'arxiu.

Amb el desenvolupament d'aquest programa pretenem assolir diversos objectius:

- 1.- Maldar per la identificació i recuperació dels fons documentals vinculats als col·lectius silenciats.
- 2.- Aconseguir que el tractament documental sigui respectuós amb les diferents identitats i sensibilitats de la nostra comunitat.
- 3.- Analitzar els condicionants que permeten estudiar els casos individuals des d'un punt de vista interseccional: l'activitat professional, el grau de marginació, l'extracte social, el nivell econòmic, la formació, el temperament i la manera de ser.
- 4.- Procurar que aquests col·lectius silenciats s'impliquin en la construcció del relat i la identitat històrica del municipi.
- 5.- Emprar un llenguatge inclusiu en els instruments de descripció i recuperació de la informació, per tal que es reculli de manera adequada la diversitat identitària, amb l'objectiu d'evitar la invisibilització dels diferents col·lectius i minories.
- 6.- Impulsar una nova anàlisi i revisió dels fons documentals de l'arxiu per tal de poder visibilitzar i recuperar totes les veus silenciades.

Primer projecte: la dona i la perspectiva de gènere als arxius

El dia 8 de març, amb motiu de la commemoració del Dia de la Dona, es va fer la presentació pública del primer projecte. L'acte es va fer a la sala de plens de l'Ajuntament i va comptar amb la participació de Mercè Serrano, tècnica de la Regidoria d'Igualtat; Jenifer Pérez, regidora d'Igualtat; Ana Garcia-Castany, regidora del Servei d'Arxiu Municipal; Joaquim Daban, cap del Servei d'Arxiu Municipal; l'Associació de Dones l'Aurora; i Jaume Dulsat, alcalde de Lloret de Mar.

A l'hora de plantejar aquest projecte cal tenir present que la memòria històrica de les dones és poc representada en el món dels arxius⁴ i, malauradament, el SAMLM no és una excepció, perquè d'un total de 165 fons personals, només 41 pertanyen a dones –el 25%. D'altra banda, als milers de documents que es conserven als dipòsits de l'arxiu municipal, no es visibilitza el paper de la dona en la construcció i evolució de la societat lloretenca perquè, habitualment, a la documentació oficial s'hi feia constar únicament el nom de l'home. Davant d'aquesta situació, els arxius hem de ser capaços d'assumir la nostra responsabilitat social i impulsar polítiques decidides que procurin el reconeixement de la dona i que permetin la preservació de la seva memòria per a les futures generacions.

A través d'aquest projecte, pretenem aconseguir els objectius següents:

- Elaborar un registre de fons documentals relacionats amb la dona i amb el feminisme, amb la finalitat d'identificar-los, recollir-los i preservar-los per a les futures generacions.
- Promoure l'ingrés a l'arxiu de fons documentals vinculats a la dona i al feminisme, ja sigui a títol individual o com associació, que siguin testimoni de l'activitat i la influència de les dones en la construcció de la societat lloretenca.
- Donar major visibilitat als fons documentals produïts per dones.

Element gràfic que identifica el projecte "La dona i la perspectiva de gènere als arxius".
Procedència: SAMLM. Autora: Marina Garcia.

⁴ PERPINYÀ MORERA, Remei. *Dones als arxius. Una presència invisible dins Nívol, el digital de cultura*. Barcelona. 2020. P. 56-57.

- Disposar de referències documentals rigoroses que facilitin, a les futures generacions, el coneixement i anàlisi del context social, polític i econòmic que van viure les dones de finals del segle XX i principis del segle XXI.
- Analitzar els condicionants que permeten estudiar cadascun d'aquests casos des d'un punt de vista interseccional: l'activitat professional, el grau de marginació, l'extracte social, el nivell econòmic, la formació, el temperament i la manera de ser...
- Aconseguir major reconeixement del treball de la dona i major visibilització del seu compromís cívic i social.
- Sensibilitzar a la ciutadania del paper clau de la dona en la construcció de la nostra societat.
- Enregistrar la memòria i els records de les dones que han impulsat actituds reivindicatives per tal de preservar-los per a les futures generacions.

Per a l'elaboració i execució d'aquest projecte s'ha contactat amb la Regidoria d'Igualtat d'aquest Ajuntament, i també amb l'Associació de Dones l'Aurora, amb la finalitat que ens ajudin a identificar, recollir i preservar bona part dels fons documentals relacionats amb les dones lloretenques. Més endavant, aquests contactes s'ampliaran a altres dones de la població que, a títol individual, puguin aportar-nos expertesa, informació i contactes.

El projecte s'ha estructurat en cinc apartats:

- Fons documentals relacionats amb la dona i el feminisme. On es recull una relació dels fons documentals vinculats a la dona i al feminisme que es conserven als dipòsits de l'arxiu. A partir d'aquesta llista es poden evidenciar les presències i les absències, i els motius d'aquesta situació anòmala que fa que només un de cada quatre fons documentals personals corresponguin a dones.

Presentació el 8 de març de 2020 del projecte *La dona i la perspectiva de gènere en els arxius* en el marc de la celebració del Dia Internacional de la Dona, amb la participació de la regidora de l'arxiu, Ana Garcia-Castany, la regidora d'igualtat, Jenifer Pérez, la tècnica d'igualtat de l'Ajuntament, Mercè Serrano, i el cap del SAMLM, Joaquim Daban.
Procedència: SAMLM.

- Retrats de dones. No és fàcil resseguir la vida de les dones lloretenques als fons documentals i és per això que, en aquest apartat, farem constar les biografies d'algunes dones lloretenques traspassades que haguessin destacat per un o altre motiu.
- Dones amb veu pròpia: testimonis i experiències. En aquest apartat es recullen, en forma de relats breus, els testimonis i les experiències de dones lloretenques.
- L'empoderament femení. A partir de les narracions i vivències recollides, se'n farà una tria per tal de contextualitzar-les, documentar-les i convertir-les en una gravació audiovisual.
- Les nostres experiències. On trobareu les activitats vinculades a les dones on hi ha participat activament el SAMLM.

La primera part d'aquest projecte s'ha centrat en la realització d'entrevistes a dones que van ser pioneres en diferents àmbits: en el món de la formació, en la gestió d'empreses, en les competicions esportives, en la iniciativa política, en l'activisme social... De moment, ja s'han realitzat prop d'una vintena d'entrevistes que, d'una banda, permeten deixar constància de les vivències personals de cadascuna i, de l'altra, ens permeten relacionar les múltiples situacions on s'evidencien els àmbits interseccionals de la dona entrevistada.

Per tal d'avançar en aquest projecte, el SAMLM impulsarà la creació d'una xarxa de col·laboració amb les institucions i associacions locals vinculades al món de la dona i del feminisme i amb diferents persones que, a títol individual, puguin fer aportacions interessants en l'elaboració i execució d'aquest projecte.

Sens dubte, a partir d'aquest treball s'afavoreix el reconeixement del paper de la dona en la construcció de la nostra societat, es dona una major visibilitat al seu compromís cívic i es promouen estudis molt més rigorosos relacionats amb l'evolució i les iniciatives impulsades per les dones o per col·lectius vinculats al feminisme.

Un moment de la intervenció de Cesca Mas, en representació de l'Associació de Dones l'Aurora de Lloret de Mar.

Procedència: SAMLM.

Segon projecte: La maleta. Documents i relats de la migració

Durant els últims decennis Lloret de Mar ha experimentat un fort augment de població a conseqüència de l'arribada massiva de persones procedents de diferents regions d'Espanya i d'altres països d'arreu del món. Actualment, el nostre municipi està format per un mosaic de més de 100 nacionalitats diferents que participen, d'una o altra manera, en la configuració de la nostra societat.

La diversitat en el nostre municipi ha estat i és una realitat que ens defineix i ens caracteritza i així ho continuarà essent. Per aquest motiu es fa necessari recuperar, conservar i difondre la memòria d'aquelles persones migrades que, en major o menor mesura, han participat en la construcció i transformació de la nostra població.

Lloret no es pot entendre sense els processos de migració experimentats al llarg de la seva història. Si ens remuntem a l'Edat Mitjana o a l'Època Moderna, trobem població que procedia de la península itàlica o de la regió gascona. Durant els segles XVIII, XIX i XX, ha estat la població lloretenca la que va emigrar a terres americanes o a diferents països europeus per motius econòmics o polítics. I més recentment, a partir de la segona meitat del segle XX, el fenomen turístic ha propiciat un creixement espectacular en el nombre d'habitants per tal de poder impulsar i consolidar l'oferta turística de la nostra població.

Actualment, el món de la globalització i de la revolució digital estan provocant canvis molt importants en la nostra societat i, per tant, cal preveure que el fenomen migratori tindrà un gran protagonisme en l'estructura i la configuració de la nostra població.

És per això que, a través dels records i de la documentació de les persones migrades, es pretén construir un relat conjunt del passat, del present i del futur del nostre municipi; que posi de relleu que el fenomen migratori forma part de la singularitat humana, i que reconegui la migració com un valor fonamental en la memòria col·lectiva.

A partir de l'impuls d'aquest projecte que es presentarà públicament a finals del mes de juny d'aquest any, pretenem aconseguir els següents objectius:

- Elaborar un registre de fons documentals relacionats amb les entitats, associacions i persones migrades, amb la finalitat d'identificar-los, recollir-los i preservar-los per a les futures generacions.
- Promoure l'ingrés a l'arxiu de fons documentals vinculats a les persones migrades, ja sigui a títol individual o com a associació, que siguin testimoni de l'activitat i la influència dels migrants en la construcció de la societat lloretenca.
- Col·laborar amb els col·lectius i associacions de manera horitzontal perquè puguin gestionar de forma adient la documentació que generen: que siguin capaces de recopilar tots els materials d'arxiu –també els de caràcter digital o provinents de xarxes socials– i endreçar-ho bé abans no ho passin a l'Arxiu, si volen fer-ho.

- Donar major visibilitat als fons documentals produïts per persones migrades.
- Disposar de referències documentals rigoroses que facilitin, a les futures generacions, el coneixement i anàlisi del context social, polític i econòmic que van viure els migrants de finals del segle XX i principis del segle XXI.
- Analitzar els condicionants que permeten estudiar cadascun d'aquests casos des d'un punt de vista interseccional: l'activitat professional, el grau de marginació, l'extracte social, el nivell econòmic, la formació, el temperament i la manera de ser...
- Aconseguir major reconeixement del treball dels migrants i major visibilització del seu compromís cívic i social.
- Sensibilitzar la ciutadania del paper clau dels migrants en la construcció de la nostra societat.
- Enregistrar la memòria i els records dels migrants que han impulsat actituds reivindicatives per tal de preservar-los per a les futures generacions.
- Sensibilitzar la ciutadania de Lloret de Mar que la presència de diversitat en el nostre municipi fa molt de temps que existeix i ens defineix.
- Garantir la cohesió social del nostre municipi assumint les diferències sense que aquestes es converteixin en desigualtats.
- Reconèixer la diversitat com un valor que ens defineix com a municipi.
- Apoderar les persones que participen en el projecte reconeixent el seu relat com a protagonista de la història recent del municipi.
- Enregistrar la memòria de la migració del municipi perquè aquesta no es perdi amb el temps.

Per a l'elaboració d'aquest projecte es compta amb la col·laboració de la Secció de Serveis Socials Especialitzats d'aquest Ajuntament, que participa de forma molt activa i que ens assessora sobre totes aquelles qüestions relacionades amb les persones migrades. En una primera fase s'han realitzat entrevistes a persones migrades de diferents èpoques i de diverses procedències que expliquen les seves experiències i els seus relats.

- Persones migrades als anys 40 a Lloret de Mar.
- Persones migrades del sud d'Espanya durant les dècades de 1950, 1960 i 1970 i que poden ser, majoritàriament, homes o dones d'entre 60 i 80 anys.
- Les primeres migracions estrangeres de la dècada de 1980, que són, majoritàriament, homes procedents del Marroc, Gàmbia, Senegal, Argentina... i també europeus.
- El boom migratori de finals de la dècada de 1990 i principis del segle XXI amb gran diversitat d'origens i realitats.
- Perfils de persones nascudes a Lloret i que van emigrar: tant els que marxaren a l'illa de Cuba durant el segle XIX i principis del XX, com els que han marxat més recentment a països com Alemanya o Anglaterra.

També es contactarà, posteriorment, amb diferents entitats i associacions del nostre municipi vinculades amb el fenomen migratori.

L'execució d'aquest projecte s'ha estructurat en diferents apartats:

- Fons documentals relacionats amb la migració.
- Els migrants d'anada i tornada.
 - Biografies de persones migrades vinculades a Lloret i que hagin traspassat –tan emigrants com immigrants.
- Migrants amb veu pròpia: testimonis i experiències.
 - Identificació dels perfils susceptibles de ser entrevistats.
 - Enregistrament de les entrevistes.
 - Elaboració de relats o microrelats.
 - Publicació a les xarxes.
 - Difusió del projecte.
- La maleta del migrant.
- Les nostres experiències.

A l'hora d'iniciar les entrevistes d'aquest segon projecte, s'ha procurat agrupar les persones entrevistades segons el període migratori en què es van establir a la nostra vila: a la dècada dels anys quaranta, cinquanta, seixanta... i fins arribar als moviments migratoris més actuals de finals del segle XX i principis del XXI, on s'entrevista a diferents membres de les comunitats marroquines, gambianes, argentines, alemanyes, russes... Actualment s'han enregistrat una vintena d'entrevistes on s'evidencien records i vivències poc agradables; i que també ens permeten establir relacions interseccionals: la dona migrant, la dona migrant amb pocs recursos, l'home migrant ben posicionat.

Per tal d'avançar en aquest projecte, des del SAMLM s'impulsarà la creació d'una xarxa de col·laboració amb

les institucions i associacions locals vinculades al fenomen migratori, i amb diferents persones que, a títol individual, puguin fer aportacions interessants per a l'elaboració i execució d'aquest projecte. Des d'una perspectiva intercultural posem èmfasi en la construcció conjunta i en el reconeixement de la diversitat trencant estereotips i evitant la folklorització.

Sens dubte, a partir d'aquest treball s'afavoreix el reconeixement dels migrants en la construcció de la nostra societat, es dona una major visibilitat al seu compromís cívic, i es promouen estudis molt més rigorosos relacionats amb l'evolució i les iniciatives impulsades pels migrants.

El treball i la presentació dels propers projectes

L'execució de tots aquests projectes demana una gran dedicació; i és per això que els hem estructurat en diferents fases. Des del Servei d'Arxiu Municipal procurarem liderar aquestes propostes, però cal ser ben conscients que també ens cal la col·laboració d'altres departaments municipals, d'entitats locals i del conjunt de la ciutadania.

Durant els propers mesos de setembre i desembre tenim prevista la presentació pública dels altres dos projectes:

- Les minories sexuals, afectives i de gènere a la documentació d'arxiu –relacionat amb la documentació dels col·lectius LGTB.
- El tractament de la diversitat funcional als fons d'arxiu –vinculat a fons documentals de persones amb discapacitats.

Confiem que aquest treball pacient i col·laboratiu ajudarà a recuperar i a donar visibilitat a la memòria silenciada de tots aquests col·lectius minoritzats. ■

Un moment de la presentació del projecte *La dona i la perspectiva de gènere en els arxius*.
Procedència: SAMLM.